

Broedende Rouwkwikstaart in Vogelenzang in 2016-2018

Zomerwaarnemingen en (vermeende) broedgevallen van Rouwkwikstaarten zijn landelijk schaars. Een mannetje Rouwkwikstaart op 16 mei 2015 op het bedrijfsterrein van Waternet in Vogelenzang trok daarom mijn aandacht: dat leek mij rijkelijk laat voor een doortrekker. Op 1 juni van dat jaar zag ik de vogel weer, nu met insecten in de bek. Dit was geen late doortrekker, maar een broedvogel!

2016 en 2017

Vanwege een heel duidelijk ruicontrast in de grote dekveren en de erg bruine handpennen determineerde ik de vogel als een tweede-kalenderjaar. Ik was zinnens dit broedgeval te volgen: een prachtige pauze-activiteit. Zo had ik nog geen zicht op de partner. Was dat, zoals in driekwart van de broedgevallen in Nederland (Sovon.nl), een Witte Kwikstaart? Een Lymebesmetting gooidde echter roet in het eten. De herkansing kwam een jaar later, toen vanaf 13 maart wederom een man Rouwkwik aanwezig was. Zangvogels zijn vaak plaats trouw aan hun broedplaats en bovendien zag dit exemplaar er ‘adulter’

uit dan een jaar eerder. Daarmee vermoedde ik sterk dat dit hetzelfde individu was. Hij leek iets verplaatst, want mijn stagiair Lars Buckx en ik konden hem nu regelmatig vanuit ons kantoorraam zien. Ook nu werd in juni broed indicerend gedrag gezien (insecten in de bek), die hij naar een plek bracht die ik vanuit mijn raam niet kon zien. Als ik vrouwtjes kwikstaarten zag, waren dat altijd Witte, maar ik zag ze nooit met de Rouwkwikstaart samen. Wel zag ik meerdere malen dat de vogel mannetjes Witte Kwikstaart verjoeg. Hij foerageerde over een vrij groot oppervlak en eenmaal zag ik hem zelfs bij de Oase, Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD).

ROUWKWIKSTAART, adult mannetje, Vogelenzang, juni 2018. Foto: Vincent van der Spek

De laatste waarneemdatum in 2017 was 13 juli. Mede wegens tijdgebrek - per slot van rekening moet er op het werk ook gewerkt worden - slaagde ik er niet in het nest te lokaliseren.

2018

In 2018 zag ik de (een) Rouwkwikstaart voor het eerst op 26 maart. Daarbij zat de vogel nog vaker dan in 2017 op de parkeerplaats, daarbij regelmatig zingend. Vanaf juni zag ik zo nu en dan voedselvluchten, maar er waren, net als

in voorgaande jaren, ook vele dagen zonder waarnemingen. Eind juni en begin juli was de man vaak samen met een vrouw Witte Kwikstaart, waarmee ik zeker wist dat het om een gemengd broedpaar ging. De hoek waar het nest zich zou moeten bevinden was mij duidelijk, maar vanuit mijn kantoorraam had ik er nèt geen zicht op. Buiten kon ik me in het open terrein maar lastig verstoppen: de vogel volgde me met argusogen en bezocht het nest niet als ik op het parkeerterrein stond. Op 28 juni was ik het zat: werk moest maar even wachten en half uit het raam hangend had ik wél goed zicht op de vogel. De Rouwkwikstaart verdween niet met zijn prooi in een nisje, of in één van de overkappingen van de lampen aan het gebouw, maar... in een plantenbak pal naast de ingang van mijn kantoor! Daarin was het nest met de drie al vrij grote jongen snel gevonden. Die schatte ik op ruim een week oud.

Op 2 juli had de man Rouwkwikstaart een nachtvlinder in de bek en was daarbij continue aan het roepen: gedrag dat ik herkende als een oudervogel die wil dat de jongen het nest verlaten, ze daarbij lokkend met voer. De jongen zaten alle nog in het nest en na een foto liet ik ze verder met rust. Omdat het wellicht interessant was de jongen te ringen, informeerde ik Steven Wytema, ringer in de door ons beheerde AWD. Steven kwam aan het einde van de middag langs. Er bleek nog maar één jong op het nest aanwezig. Het laatste jong is geringd met Arnhem BF 56389. Gezien de maten (vleugel 62 mm; in volwassen vogels is dit minimaal 80 mm; Demonstrating 2016) en de onvolgroeide staart was dit wellicht het kleinste jong. De andere twee hadden het nest verlaten: wij zagen dat één van hen gevoerd werd door het mannetje. De jongen leken kopieën van juveniele Witte Kwikstaarten: niets

De **PLANTENBAK** waarin het hybride paar Rouwkwikstaart x Witte Kwikstaart nestelde, 2 juli 2018. Foto: Vincent van der Spek

wees op invloed van Rouwkwikstaart. In het nest bevond zich nog een niet uitgekomen, vuilwit ei met bruinrode vlekjes van 23,3 mm lang en 13,3 mm breed. De incubatietijd is 13 dagen, en de jongen verlaten het nest na 14-15 dagen. Daarmee lijkt het erop dat de eileg van begin juni was. Rouwkwikstaarten hebben tussen april en augustus 2-3 nesten en gezien de aanwezigheid sinds maart kan dit het tweede legsel zijn geweest. In de daarop volgende twee weken werd het mannetje zo nu en dan nog gezien, alsmede minimaal één juveniele vogel. De geringde juveniel werd niet meer waargenomen. Een derde legsel werd niet meer vermoed.

Voorkomen in Nederland

Rouwkwikstaart is de Britse en Ierse evenknie van onze Witte Kwikstaart. Een deel van de populatie trekt en daarbij passeren kleine aantallen Nederland, vooral in maart en april. Jaarlijks komt ook een klein aantal in Nederland tot broeden. Tijdens de landelijke atlasperiode van Sovon werden in drie jaar tijd (2013-2015) 45 territoriale Rouwkwikstaarten aangetroffen (vogelatlas.nl). De territoria zijn verspreid over het land, maar met een zwaartepunt in het westen en noorden (Wadden). Het is moeilijk te zeggen in welke mate de getelde aantallen representatief zijn, omdat vrouwtjes lastig te determineren zijn.

Zuivere koffie?

Nederland neemt een geïsoleerde positie in als het gaat om taxonomie: we zijn het enige land op aarde waar Rouw- en Witte Kwikstaart als aparte soorten worden beschouwd. De ornitholoog Per Alström, geneticus, taxonoom en auteur van de monografie *Pipits & Wagtails* (Alström & Mild, 2003), benadrukte in zijn lezing *Shaking the tree* op de Dutch Birding Dag in februari 2016 dat meer onderzoek nodig is om de complexe en soms verwarrende resultaten van genetisch onderzoek naar zeer nauw verwante kwikstaarten in Afrika, Europa en Azië beter te kunnen duiden. Kortom: dat wij deze vogels als aparte soorten beschouwen, is misschien wat prematuur. Gezien de nauwe verwantschap is het niet verwonderlijk dat de

meeste Rouwkwikstaarten in Nederland broeden met Witte Kwikstaarten. Het broedende mannetje uit dit artikel is niet gitzwart op de bovendelen en wordt zeker op de onderrug wat grijzer en vlekkeriger. De bovendelen zijn echter veel donkerder en de witte randen aan de grote dekveren en tertials zijn veel breder dan bij Witte Kwikstaart. De stuit is zwart en de flanken zijn uitgebreid donkergrijs. Of de vogel een volledig zuivere Rouwkwikstaart is, of een (groot)ouder als Witte Kwikstaart heeft, is niet te achterhalen.

Eerdere broedgevallen in de regio

De afgelopen decade (2009-2018) zijn in minimaal zeven jaren in juni en/of juli Rouwkwikstaarten waargenomen. Viermaal was sprake van een broedge-

HYBRIDE JUVENIELE Rouwkwikstaart x Witte Kwikstaart. Foto: Steven Wytema.

val. In 2010 werd rondom Parnassia een mannetje gezien dat een juveniele kwikstaart voerde. De juveniele vogel - waarvan niet werd vastgesteld of het een zuivere vogel of een hybride was - werd op 10 juli geringd bij Vrs Van Lennep (het mannetje ontsnapte uit het net). Op 15 juli 2013 werd in de AWD een mannetje gezien dat een jonge kwikstaart voerde. In 2014 en 2015 ten slotte was een mannetje aanwezig in Bloemendaal. Op 8 en 9 juli 2015 werd hier voedseltransport gezien. Naast deze broedgevallen waren er af en toe waarnemingen op andere plekken. Opvallend genoeg werd op 2 juli - de dag dat het nestjong werd geringd - ook een mannetje geringd bij Vrs Van Lennep. Er waren deze zomer dus minimaal twee mannetjes in de regio aanwezig. Op dit moment is de Rouwkwikstaart in de zomermaanden in elk geval vrijwel jaarlijks in de regio aanwezig. Daarbij komen ze in elk geval onregelmatig tot broeden.

■ *Vincent van der Spek*

Dankwoord

Met dank aan Steven Wytema voor het ringen van het nestjong en voor het beschikbaar stellen van de foto van het vrouwtje.

Alström, P & K Mild. Pipits & Wagtails of Europe, Asia and North America. Helm identification guides. Christopher Helm, London.

Demongin, L. 2016. Identification guide to birds in the hand. Bearegard-Vendon.

<http://www.vogelatlas.nl/atlas/soorten/soort/10202/B/ext3>

<https://www.sovon.nl/nl/soort/10202>

Vogelkijkwand bouwen. Wie wil helpen?

Staatsbosbeheer start waarschijnlijk komende winter met uitbreiding van het natuurgebied Houtrakkerbeemden (ook wel Westhoffplas genoemd) tussen de Ringweg en de Noorderweg bij Spaarndam. Het is nu al een goed gebied voor vogels en dat zal straks alleen nog maar beter worden. De Vogelwerkgroep heeft gevraagd of er ook een verhoogde vogelkijkwand kan komen langs de Ringweg, zodat vogelaars de vogels beter kunnen zien zonder dat dat verstoring oplevert. Staatsbosbeheer kan dat niet doen binnen het project, maar wil de bouw wel faciliteren. Nu ligt de bal dus bij ons.

We hebben al wat ideeën en randvoorwaarden op papier gezet, maar voordat we subsidies aan kunnen gaan vragen, is er een tekening en begroting nodig. Wie heeft er technisch inzicht en wil de bouw (door vrijwilligers) later begeleiden? Lijkt je deze tijdelijke vrijwilligersklus een uitdaging? Dan graag een mail naar: j.stuart@planet.nl

■ *Chris Brunner, Johan Stuart*